

NOGMAALS DE BLAUWE MOLENAARSSATIJNZWAM (*ENTOLOMA BLOXAMII*) BIJ STAVERDEN

Harry Wouda

Lange Haag 133, 3853 EG Ermelo

Wouda, H. 2014. *Entoloma bloxamii* in Staverden. *Coolia* 57(3): 119–120.

Entoloma bloxamii was found in Staverden (Province of Gelderland) in The Netherlands. It turned out to be a regular guest in the “Leemputten” (loam pits), a nature reserve near this small village.

Het kan wel weer 24 jaar duren voordat je de Blauwe molenaarssatijnzwam (*Entoloma bloxamii*) hier weer ziet. Met die woorden namen we in 2004 afscheid van Chiel Noordeloos na de mini-excursie in de “Leemputten” bij Staverden: Het werd meteen ook een aansporing om extra aandacht aan deze soort te gaan besteden.

Beschrijving gebied

De “Leemputten” bestaat uit een rijk geschakeerd complex van watertypen. In het noordelijk deel bevindt zich leem op geringe diepte onder het zanddek. Die leem werd ooit afgezet door smeltwater afkomstig van het dikke pakket landijs dat Nederland bedekte. Tot ver in de vorige eeuw werd het gewonnen voor antropogene doeleinden (bakstenen voor huizenbouw, verhardingen van wegen e.d.). Het werd uitgegraven, en zo ontstonden verspreid over het terrein de zogeheten leemputten. Deze putten vulden zich met regenwater dat stagneerde op een glaciële kleilaag. Deze situatie is de afgelopen decennia niet veranderd. Bij het winnen, opslaan en transporteren van leem werd onbedoeld leem gemorst en bleef het als dun deklaagje achter op tijdelijke opslagplaatsen. Naast de al aanwezige variatie in milieu's, met droge en vochtige milieutypen, ontstond zo een situatie waarin de bodem afwisselend zwak gebufferd werd, neutraal werd, of zuur bleef. Dit leverde de ideale voedingsbodem op voor het ontstaan van de bijzondere flora en mycoflora (met vele Rode-Lijstsoorten) waar natuurreervaat de “Leemputten” haar faam aan heeft te danken.

De eerste vondst

Bij het lopen van ons meetpunt nr. 359 (Amersfoortcoördinaten 178,6 × 476,2) eind september 2004 werd ik door mijn vrouw gewezen op een paddenstoel die zij niet kende. Het bleek te gaan om enkele forse exemplaren, waarvan zowel steel als hoed blauw van kleur waren. De paddenstoel deed denken aan een ridderzwam (*Tricholoma spec.*), maar een ridderzwam met een dergelijke opvallende kleur kende ik niet. Omdat er meerdere exemplaren van deze soort bijeen

Figuur 1. Blauwe molenaarssatijnzwam (*Entoloma bloxamii*). (Foto's: Harry Wouda)

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal	43	20	6	35	4	42	4	0	7	14
Locaties	5	4	3	4	2	4	1	0	1	3

Tabel 1: *Entoloma bloxamii* in de “Leemputten”.

stonden, werd één exemplaar mee naar huis genomen. Aan de hand van literatuur bleek al snel dat de paddenstoel sterke overeenkomst vertoonde met een foto van *Entoloma bloxamii* in Breitenbach. Vervolgens werd in het supplement van de Rode Lijst de Nederlandse naam ‘Blauwe molenaarssatijnzwam’ gevonden. In het supplement stond dat voordat de waarneming erkend kon worden, de paddenstoel door een deskundige moest worden beoordeeld. Wij stuurden het vruchtlichaam naar Chiel Noordeloos, deskundige op het gebied van Satijnzwammen (*Entoloma*’s). Twee dagen later kwam telefonisch de bevestiging dat het inderdaad om de Blauwe molenaarssatijnzwam ging. En passant meldde Chiel dat deze soort 24 jaar geleden voor het laatst in de “Leemputten” was gezien. Besloten werd tot een kleine excursie, die resulteerde in een artikeltje in Coolia (Noordeloos en Wouda, 2005).

Overzicht vanaf 2004 tot en met 2013

Vanaf de ontdekking in 2004 hebben we de soort 10 jaar lang met bijzondere aandacht gevolgd. Per seizoen werd eenmaal per maand in september, oktober en november een ronde gelopen. Per ronde werd het aantal vruchtlichamen genoteerd en per jaar getotaliseerd (zie Tabel 1). Behalve op de oorspronkelijke vindplaats werd ook op vergelijkbare biotoopplekken in het noordelijke deel van de Leemputten gezocht. De Blauwe molenaarssatijnzwam bleek op meerdere plaatsen in de Leemputten voor te komen. In 9 van de 10 onderzoeksjaren werd de soort gevonden. De aantallen wisselen sterk per jaar en ook lang niet elke vindplaats heeft jaarlijks vruchtlichamen. We kunnen echter op grond van ons onderzoekje stellen dat de Blauwe molenaarssatijnzwam een vaste populatie in de Leemputten heeft.

In de ‘Verspreidingsatlas’ staat de Blauwe molenaarssatijnzwam op de Rode Lijst als kwetsbaar vermeld en is hij zeer zeldzaam (zzz). De soort is vanaf 1990 bekend van Ermelo (Leemputten bij Staverden), Baarn (Groeneveld) en Kunrade (Kunderberg).

De Blauwe molenaarssatijnzwam leeft terrestrisch (bodembewonend), saprotroof en is bekend van onbemeste graslanden op krijthellingen, uiterwaarden op klei, zelden ook in duin-graslanden op kalkrijk zand. Sterke verruiging en verrijking van de standplaatsen hebben een sterk negatieve invloed op deze paddenstoel.

‘Kijk er nog maar eens goed naar. Het kan wel weer 24 jaar duren voor je de Blauwe molenaarssatijnzwam hier weer ziet’, klonk het destijds. Dat was zeker niet ondenkbeeldig, want we zochten destijds al meerdere jaren in de Leemputten naar paddenstoelen, maar hadden de Blauwe molenaarssatijnzwam nooit eerder aangetroffen. Het is een opvallende soort, dus je moet goed je best doen om deze paddenstoel te missen. Inmiddels is gebleken dat we vanaf 2004 vrijwel jaarlijks kunnen genieten van deze prachtige paddenstoel.

Literatuur

Arnolds, E., Th. W. Kuyper & M. E. Noordeloos, 1995. Overzicht van de paddenstoelen in Nederland. Supplement.

Breitenbach, J. & F. Kränzlin, 1995. Pilze der Schweiz, Band 4, Blätterpilze 2. Teil.

Noordeloos, M. E. & H. A. Wouda, 2005. Een rijke groeiplaats van de Blauwe molenaarssatijnzwam. Coolia 48 (1): 17–18.

Verspreidingsatlas: <http://www.verspreidingsatlas.nl>

